LITERATURA

K u r e n c o v, A.N.: Bulavousyje češujekrylyje Dalněgo Vostoka SSSR, (The Butterflies of the Far East USSR). 164 str., 104 obr. v textu, 14 barevných tabulí, formát 29 x 22 cm. Leningrad, 1970.

Kniha nanejvýše povolaného autora, působícího trvale ve Vladivostoku a známého řadou zoogeografických prací o fauně Dálného Východu, zaplňuje značnou mezeru v literatuře o fauně Lepidopter nejvýchodnějších částí palearktické oblasti. Příručka obsahuje klíčovou část dichotomického typu, kde je rozlišeno více než 300 druhů (z nich 8 nových pro vědu) podle vnějších morfologických znaků i podle pohlavních orgánů, a část popisnou, v níž jsou uvedeny u každého druhu cenné zoogeografické poznámky o výskytu a rozšíření subspecií v dané oblasti a data charakterizující ekologické zvláštnosti. Jde o údaje u mnoha druhů nové a dosud nepublikované. Mimořádná pozornost je věnována variabilitě kresby křídel jednotlivých druhů a poddruhů a rovněž variabilitě samčích genitálií. Textová část knihy je doplněna bohatstvím dobrých pérovek a čtrnácti barevnými tabulemi, na nichž je dokonale zobrazeno kolem 280 objektů. Pokud jde o systematiku a nomenklaturu, přidržuje se autor staršího pojetí, které někde doplňuje informacemi o pracích novějších, zejména japonských autorů, zůstává však něco dlužen konfrontaci s pojetím nejmodernějších evropských autorů. Celkové orientaci by prospěl stručný a přehledný, systematicky uspořádaný výčet druhů a poddruhů, zahrnutých v knize. Rovněž uspořádání indexu pouze podle rodových jmen není nejvhodnější. V každém případě však jde o dílo, jehož existence potěší každého, kdo se zajímá o Rhopalocera z širšího palearktu.

Ivo N o v á k

N e k r u t e n k o J.P.: Filogenija i geografičeskoe rasprostranie roda Gonepteryx. Phylogeny and geografhical distribution of the genus Gonepteryx (Lepidoptera, Pieridae). 128 str., 14 obr., 20 tab.; vyd. Naukova Dumka, Kiev 1968. Cena 0,73 Rbl.

Od roku 1964 publikoval autor několik studií o rodu Gonepteryx Leach. Nyní shrnul výsledky svého bádání do souborné práce, která stojí za povšimnutí.

Cílem této stručné recenze není kritika pracovní metody a získaných výsledků. Zájemce najde důkladný rozbor Nekrutenkovy studie v časopise Entomologičeskoe Obozrenie roč. 1970 49: 709-712 (A.F. Jemeljanov & M.I. Falkovič). Přes všechny citované nedostatky nelze opominout určitý přínos této studie spočívající v tom, že autor shrnul dosud popsané subspecie všech druhů rodu Gonepteryx. Kdo se zabývá skupinou Rhopalocera, potvrdí, že již tento počin je výsledkem velké píle autorovy.

Až dosud bylo popsáno 9 druhů tohoto rodu s celkovým počtem 28 subspecií; nejvíce jich bylo stanoveno u G.rhamni L. (11), u G.cleopatra L. a G.aspasia Mén. (po šesti), tři subspecie má G.amintha Blanch., po jedné G.farinosa Zell. a G.mahaguru Gist. Tři druhy netvoří žádné subspecie, což je pochopitelné, neboť jde o endemické ostrovní druhy s malým areálem rozšíření (G.maderensis Feld., G.cleobule Hb. a G.taiwana Par.).

Kniha je opatřena anglickým souhrnem (str.122) a na dvaceti tabulích jsou černobílé fotografie 176 exemplářů většiny subspecií. Nedostatkem seznamu literatury (str. 118-121) je to, že autor uvádí pouze název časopisu a paginaci, nikoliv titul práce. (Poznámka: Do počtu subspecií byly zahrnuty i další čtyři, jež byly Nekrutenkem komentovány později v Journal of the Lep. Society, 1970, 24: 213-220.)

Subspecifické členění druhů rodu Gonepteryx Leach

G.rhamni rhamni Linnaeus, 1761 (Evropa,loc.typ.Švédsko); ssp. meridionalis Röber, 1909 (sev. Afrika, jižní oblasti Turecka);ssp.transiens Verity, 1913 (záp. a již. Evropa, Zakavkazsko); ssp.miljanowskii Nekrutenko, 1966 (Abcházská ASSR,loc.typ.Suchumi); ssp.tianshanica Nekrutenko, 1970 (Ťan-šan); ssp.amurensis Graeser, 1888 (Dálný Východ SSSR, Chabarovsk); ssp. maxima Butler, 1885 (stř. Japonsko:Nikkó);ssp. nepalensis Doubleday, 1847 (Nepal); ssp. chinensis Verity,1911 (Čínská lid. republika); ssep. burmensis Tytler, 1927 (Barma: autonomní oblast Šanských států); ssp. concolor Mell, 1938 (= mladší synonymum k ssp. burmensis Tyt.); ssp.gilgitica Tytler,1927 (Západní Pákistán: Gilgit); ssp. major Verity, 1911 (Čína: S´čchuan).

G.farinosa farinosa Zeller, 1847 (Balkánský poloostrov,Malá Asie); ssp. chitralensis Moore, 1905 (Západní Pákistán: Čitral).

G.amintha amintha Blanchard, 1871 (vých. a jihových. Asie); ssp. formosana Fruhstorfer, 1908 (Tchai-wan); ssp.limonia Mell, 1943 (Čína: Chekiang, sev.Kuantung); ssp. thibetana Nekrutenko, 1968 (Tibet:Lalung)

G. cleopatra cleopatra Linnaeus, 1767 (sev.Afrika,loc.typ."Barba-

ria"); ssp. mauretanica Seitz, 1907 (= mladší synonymum nominátní formy); ssp.europaea Verity, 1913 (Itálie,loc.typ.Florencie); ssp.taurica Staudinger, 1881 (Sýrie); ssep.italica Gerhard, 1882 (Itálie,Dalmácie); ssp.massiliensis Foulquier, 1899 a ssp. dalmatica Verity, 1911 jsou mladšími synonymy ssp.italica Gerhard, 1882; ssp.insularis Verity,1911 (Kréta); ssp.balearica Bubaček, 1920 (Mallorca); ssp.fiorii Turati & Fiori, 1930 (Rodos).

G. maderensis maderensis Felder, 1862 (Madeira).

G. cleobule cleobule Hübner, 1825 (Madeira).

G. aspasia aspasia Ménétries, 1859 (oblast Amuru); ssp.acuminata Felder, 1862 (Čína); ssp.niphonica Verity, 1911 (Japonsko);ssp.alvinda Besuchard, 1871 (Tibet; Jün-nan); ssp.iwateana Murayama, 1964 (Japonsko,Pref.Iwate); ssp.coreensis Murayama,1965 (střední Korea); ssp.kansuensis Murayama, 1965 (Čína: Kansu).

G. mahaguru mahaguru Gistel, 1857 (Himálaj); ssp. zaneka Moore, 1865 (= mladší synonymum nominátní formy); ssp. zanekoides Nicéville, 1897 (Barma, Šanské státy).

Gonepteryx taiwana taiwana Paravicini, 1913 (Tchai-wan).

Větší rozšíření recenzované knihy je málo pravděpodobné, neboť bylo vydáno pouze 800 výtisků. Z tohoto důvodu jsem považoval za vhodné uvést zde všechny až dosud popsané subspecie druhů rodu Gonepteryx Leach.

Josef M c u c h a

S t o k o e W.J.: Butterflies. 191 str.,154 obr. (69 barevných). Vyd. Frederick Warne & Co.Ltd., London, New York 1969, Cena 7 s.

V 5. ročníku těchto Zpráv (str. 111-113) upozornil jsem naše čtenáře na kapesní atlasy motýlů vydané v posledních letech. Koncem roku 1969 objevilo se již páté vydání levné a přitom hodnotné knížky malého formátu (14,5 x 9 cm), která je věnována denním motýlům Velké Británie. Úvod napsal bývalý ředitel entomologických sbírek Britského muzea v Londýně N.D. Riley.

Všeobecná část knižky (str. 5-52) zahrnuje v několika kapitolách základní pojmy morfologické, údaje bionomické a poznatky o chovu motýlů. Jádrem zpracování je systematický přehled druhů. Každému jsou věnovány dvě strany textu. Imága jsou vyobrazena barevně, vývojová stádia černobíle. Text obsahuje nejvýznamnější informace o způsobu života jednotlivých druhů a o jejich rozšíření ve Velké Británii. Užitečná je i tabulka dřívějších a současně platných vědeckých jmen všech druhů

denních motýlů. Ve Velké Británii byly zjištěny tyto čeledi motýlů z nadčeledí Papilionoidea a Hesperioidea (v závorce uveden počet druhů v zemi spolehlivě prokázaných): Satyridae (11), Nymphalidae (18), Riodinidae (1), Lycaenidae (18), Pieridae (11), Papilionidae (1),Hesperiidae (8) a Danaidae (1 migrující druh: Danaus plexippus L.), tedy 69 druhů.

Knížka vyšla v edici "The Observer Books". Těší se značné pozornosti všech přátel přírody, o čemž svědčí počet jejích vydání; první vyšlo v roce 1960. Ilustrace jsou zdařilé a text má dobrou odbornou úroveň.

Josef M o u c h a

H i g g i n s L.G. - R i l e y N.D., 1970:A Fiel Guide to the Butterflies of Britain and Europe. 380 str., 760 bar. obrázků, 371 map; vyd. Collins, Londýn.

Dlouho očekávaná publikace zahrnující přehled denních motýlů (včetně soumračníků) konečně vyšla! Zájemci o tuto knihu, která se pro nejbližší léta stane nejrozšířenější příručkou pro sběratele denních motýlů v Evropě, mohou volit mezi jejím původním vydáním v angličtině a připravovanými jazykovými mutacemi ve francouzštině,dánštině,němčině a snad i v jiných jazycích. Překlady vyjdou již během letošního roku.

Název knihy není zcela přesný, neboť studovaná oblast nezahrnuje evropskou část SSSR (s výjimkou Estonské,Litevské a Lotyšské SSR). Zabývá se však severními oblastmi Maghrebu(severní Maroko,severní Alžírsko a Tunisko).

Členění textu u jednotlivých druhů je uniformní, čímž je kniha velice přehledná. Vedle latinského jména druhu je uvedeno i jeho jméno anglické, případně i v jiných jazycích (nejčastěji francouzky,švédsky, a německy). Dále je zmínka o celkovém rozšíření druhu, letopočet popsání a - což je u denních motýlů málo obvyklé, avšak tím vítanější - označení typické lokality (nebo oblasti), odkud byla popsána nominátní forma. Popis obou pohlaví je velice stručný. Dále je uvedena doba výskytu a charakteristika biotopu. Následuje stručný přehled výskytu druhu v Evropě, lépe řečeno ve studované oblasti. Pro určovací účely je důležitý odstavec "Variabilita" a "Podobný druh" se stručnou diferenciální diagnózou, případně jen s odkazem na příslušný podobný druh, u něhož je odlišovací charakteristika uvedena. Jsou uvedeny i nejvýznamnější zeměpisné rasy.

Křídové tabule (v počtu šedesáti) jsou doprovázeny textem na pro-

tistránce. Všechny druhy jsou vyobrazeny, a to tak, že levý pár křídel je oddělen a znázorňuje kresbu a zbarvení rubu. Pravý pár křídel spojený s hrudí a ostatními částmi těla znázorňuje líc. Obrázky maloval Brian Hargreaves.

Kniha se zabývá výlučně imágy, nejsou zde ani popisy, ani vyobrazení vývojových stádií, ba ani výčty živných rostlin. Omyly, nejasnosti a opominutí se týkají v textové části především zeměpisných údajů, zejména o střední Evropě. Z tohoto hlediska bude nutné podrobit knihu kritickému rozboru, který pro Acta entomologica bohemoslovaca přislíbil RNDr. Vladimír B.Poláček. Naše sběratele poněkud udiví (opět) "nová" nomenklatura. Proto v některém z příštích čísel našich Zpráv uvede autor těchto řádků přehledný seznam denních motýlů ČSSR s přihlédnutím ke všem novinkám.

Přes některé nedostatky lze knihu naší sběratelské veřejnosti vřele doporučit. Lze doufat, že v německém překladu budou hlavní chyby týkající se středoevropské fauny odstraněny.

Josef M o u c h a

L e p i d o p t e r o l o g i c k é č a s o p i s y

Na celém světě vycházejí stovky entomologických časopisů. Některé z nich mají více než stoletou tradici, jiné vznikají a zanikají tak rychle, že se sotva dostanou do povědomí širší entomologické veřejnosti. Sledování literatury je rok od roku obtížnější, neboť entomologické práce vycházejí i v časopisech zoologických, biologických a aplikovaných, v muzejních ročenkách, v časopisech společností, v bulletinech vysokých škol atd. Okruh těchto periodik zahrnuje na celém světě několik tisíc položek, jejichž soustavné sledování je umožněno jen několika málo pracovníkům referativních středisek. Tato roztříštěnost informací je významnou brzdou v rozvoji některých oborů entomologie. Zatímco specialista v méně zpracovávaných hmyzích skupinách může navázat styky a výměnu separátů s většinou pracovníků v příslušné skupině (řádu,čeledi,rodu), je to u jiných skupin hmyzu,sledujeme-li je v širších souvislostech, takřka vyloučené.

Tím spíše lze uvítat snahu o vydávání speciálních časopisů, věnovaných výlučně jedinému hmyzímu řádu, v našem případě motýlům. Většina těchto periodik však z ekonomických důvodů brzy zaniká, neboť okruh stálých odběratelů je mnohem užší než u tématicky široce zaměřených časopisů. V tomto stručném přehledu chtěl bych upozornit naše motýláře

na čtyři lepidopterologické časopisy. Dva z nich vycházejí v USA, jeden ve Francii a jeden - spíše však regionálního rázu - v Norsku.

Journal of the Lepidopterists' Society

oslaví letos 25. jubileum svého založení. Do 12. (1958) ročníku vycházel pod názvem "The Lepidopterists' News". Vydavatelem je Lepidopterologická společnost (The Lepidopterists' Society).

Časopis je zaměřen velmi široce. Vycházejí v něm jak práce o obecných problémech, tak i o taxonomii, experimentální lepidopterologii, faunistice apod. Je bezpochyby nejrozšířenější ze všech čtyř zmíněných periodik.

Do 19. (1965) ročníku vycházel v každém čísle i přehled nové lepidopterologické literatury v celosvětovém měřítku. Zrušením této rubriky a značným časovým opožďováním ve vydávání referativního Zoological Record není v současné době možné sledovat literaturu o motýlech takovým způsobem, abychom byli bezprostředně informováni o současném stavu výzkumu.

V roce 1964 vydala společnost první svazek "memoárů", Memoirs of the Lepidopterists' Society, jenž obsahuje soupis všech nearktických denních motýlů (Cyril D. Dos Passos: A Synonymic list of the Nearctic Rhopalocera, 145 str.).

Přesto, že je časopis vydáván mezinárodní lepidopterologickou společností, většina článků pojednává o nearktických motýlech. Ročník mívá kolem 300 stran a předplatné činí 8 US $. Zprávy organizačního a inzertního charakteru jsou uveřejňovány touto společností ve zvláštním bulletinu "News of the Lepidopterists' Society", v němž jsou i články metodické, faunistické, zprávy z konferencí, sjezdů apod. Našim lepidopterologům je tento časopis dobře znám.

The Journal of Research on the Lepidoptera

byl založen v roce 1962 a do konce roku 1968 vyšlo 7 úplných svazků. V současné době má tedy časopis dvouleté zpoždění. Jde o čtvrtletník, jehož vydavatelem a redaktorem je W. Hovanitz (Arcadia, California, Orange Grove Ave., 1140). Roční předplatné je 12 US $. Naše lepidopterology jsem o vydání tohoto periodika již informoval (Časopis Čsl. spol. ent., 61:80, Praha 1964).

Hlavní náplní žurnálu jsou poznatky z ekologie a z bionomie motýlů; najdeme tu řadu moderních popisů vývojových stádií, hlášení o živ-

ných rostlinách housenek apod. Časopis je bohatě ilustrován a nechybí ani barevné tabule (fotografie). Na rozdíl od výše zmíněného časopisu je tento zaměřen spíše na obecnou problematiku než na taxonomii. Ročník mívá kolem 250 stran.

Alexanor

vychází v Paříži od roku 1959. Svazek tvoří zpravidla 8 sešitů, stránkovaných průběžně, avšak vydávaných v rozmezí dvou let. Svazek mívá kolem 380 stran. Vydavatelem je J.Bourgogne (Paris 5e, rue Buffon 45) a předplatné je 30 Ffrs. V roce 1971 začne vycházet již 7. svazek.

Články jsou zaměřeny na všechny obory lepidopterologie, zejména na faunistiku, při čemž převažuje pochopitelně oblast Francie a Španělska.

Atalanta norvegica

vychází od roku 1967 tím způsobem, že každým rokem je vydáno jedno číslo. Čísla jsou stránkována průběžně a tvoří jeden svazek. Do roku 1970 (včetně) vyšla 4 čísla o celkovém počtu 188 stran. Roční předplatné (tudíž cena jediného čísla) činí 12 Nkr. Vydavatelem je M. Opheim, Zoologisk Museum, Oslo 5.

Časopis se původně jmenoval "Atalanta" (první dvě čísla), později byl přejmenován na "Atalanta norvegica", neboť stejnojmenný časopis "Atalanta" vydává "Společnost pro podporu výzkumu migrací hmyzu" (Gesellschaft zur Förderung der Erforschung von Insektenwanderungen), který je věnován rovněž převážně motýlům, ale vychází v něm i články o jiných řádech hmyzu. Je rozesílán zdarma členům této společnosti, jejíž roční členský příspěvek činí 10.- DM.

Atalanta norvegica je především faunistický časopis věnovaný norským motýlům. Vzhledem k tomu, že druhové složení této skandinávské země je neporovnatelně chudší než fauna naše, věnují se severští lepidopterologové zpravidla i studiu tzv. mikrolepidopter. Proto bývá jejich faunistický průzkum mnohem ucelenější, než jak jsme tomu zvyklí ve faunistice motýlů střední Evropy. V časopise vyšly však i články o motýlech jiných zemí. Celkem kuriózně působí např. článek o denních motýlech východního břehu jezera Tanganjika (str. 53-71 a 110-120).

Celková úroveň všech zde uvedených časopisů je velmi dobrá. Jsou v nich články o nejrozmanitějších aspektech lepidopterologie.

Josef M o u c h a